

KS. PIOTR SROCYŃSKI (WROCLAW)

RODZINA PIERWSZYM MIEJSCEM KATECHEZY

W dokumentach katechetycznych Kościoła powszechnego najwięcej miejsca poświęca się katechezie rodzinnej. Stanowisko takie wydaje się być ze wszelkich miar uzasadnione. Ten rodzaj katechezy jest bowiem czasowo pierwszy, w odniesieniu do systematycznej katechezy szkolnej czy parafialnej i najbardziej odzwierciedlający naturę Kościoła oraz prowadzonej przezeń misji. Pragnie on bowiem postrzegać sam siebie nie tylko w wymiarach instytucji udzielającej określonego rodzaju pomocy światu czy też wchodzącej z nim w wielorakie formy współpracy, ale jako wspólnotę zbawienia, która swoje najbardziej właściwe miejsce aktualizacji znajduje właśnie w rodzinie.

W takim właśnie kontekście wypada zatem postawić pytanie: W jaki sposób rodzina staje się pierwszym miejscem katechezy?

1. NAUCZANIE KATECHETYCZNE W RODZINIE

Dokumenty Kościoła wskazują, że przede wszystkim do małżonków i rodziców chrześcijańskich należy wpajanie potomstwu chrześcijańskich nauk i ewangelicznych cnót (KKK 2225). Rodzice za pomocą słowa i przykładu winni być dla dzieci swoich pierwszymi zwiastunami wiary. Mają dzielić się z dziećmi Ewangelią, uczyć, zgodnie z wiarą otrzymaną na chrzcie i możliwie jak najwcześniej, poznania Boga, Jego miłości do każdego człowieka (DA 30). Dlatego w nauczaniu katechetycznym rodzina, we właściwy sobie sposób, staje się rzeczywistym znakiem dzieła Zbawienia – obrazując związek Chrystusa z Kościołem, który jest realizacją zbawczej miłości Boga do ludzi. Nauczanie katechetyczne w rodzinie byłoby niepełne, gdyby ona nie stawała się wspólnotą życia i miłości. Bez miłości rodzina nie jest wspólnotą osób, nie może ona bez niej żyć, wzrastać i doskonalić się (RH 13).

Niezwykle cenna jest pomoc rodziców udzielana dzieciom w odkrywaniu prawdy religijnej. Formacja, która dokonuje się w rodzinie przy okazji wydarzeń i uroczystości rodzinnych, wyjaśniając ich chrześcijański czy religijny sens, ma często decydujący i trwały wpływ na dusze chłopców i dziewcząt, gdy tego rodzaju prawdy, dotyczące najważniejszych problemów wiary i życia chrześcijańskiego, są na nowo omawiane w atmosferze rodzinnej, przepojonej miłością i szacunkiem (CT 68). Poprzez tkliwość i szacunek macierzyński i ojcowski tworzy się w dziecku obraz Boga, który jest blisko człowieka.

Wprowadzanie dziecka w poznanie Boga, poprzez przekazywanie prawd wiary, powinno dokonywać się w sposób prosty i dostosowany do jego możliwości percepcyjnych. W świetle poznawanych prawd dziecko ma odkrywać Boga potężnego, a zarazem dobrego i kochającego. Obraz Boga powinien wzbudzać u dziecka nie tyle lęk przed Nim, ale miłość i zaufanie do Niego. Od jakości tego obrazu zależy nawiązanie przez dziecko osobowej relacji z Bogiem, która z kolei będzie urzeczywistniona m.in. w modlitwie, przyjmowaniu sakramentów, postawach życiowych itp.¹

2. WYCHOWANIE KATECHETYCZNE W RODZINIE

Proces religijnego wychowania dzieci jest długotrwałą katechezą, opartą przede wszystkim na słowie Bożym, które budzi i rozwija wiarę dziecka. Lektura Pisma Świętego również samym małżonkom pomaga przedłużać wyznanie wiary z dnia zaślubin w całym ich wspólnym życiu rodzinnym (FC 51). Wszystkie wydarzenia życiowe mają małżonkowie i rodzice odczytywać w kontekście Bożego zamysłu względem ich wspólnoty. Winni to czynić najpierw w dialogu małżeńskim, a następnie ze swoimi dziećmi. Rozpoznawanie Bożego zamysłu względem małżeństwa i rodziny dokonuje się przede wszystkim przez systematyczny kontakt ze słowem Bożym.

Ma ono wpływać na pełny rozwój ludzki i chrześcijański dziecka, zarówno na płaszczyźnie indywidualnej jak i społecznej. Wypełnienie tego celu dokonuje się m.in. przez wychowanie moralne. W wychowaniu chrześcijańskim naturalne podstawy wychowania moralnego zostają udoskonalone przez dokonującą się w duchu Ewangelii formację sumienia, uwrażliwienie na dobro własne i społeczne, doczesne i nadprzyrodzone².

¹ Por. P. Poręba, *Rodzina chrześcijańska „małym Kościołem”*, w: *Wychowanie w rodzinie chrześcijańskiej*, red. F. Adamski, Kraków 1984, s. 189.

² Por. S. Kunowski, *Podstawy współczesnej pedagogiki*, Warszawa 1993, s. 97.

Wychowanie moralne dzieci jest przede wszystkim zadaniem rodziców. Do nich należy troskliwie czuwać, by widowiska, publikacje i inne tego rodzaju rzeczy, które uwłaczałyby wierze i dobrem obyczajom, nie miały dostępu do ich domu i by ich dzieci nie spotkały się z tym gdzie indziej (DSP 10). Rodzice, udzielając wychowania moralnego, mają uwzględnić dokonania psychologii, dydaktyki i pedagogiki.

Z wychowaniem moralnym jest związane nierozłącznie wychowanie seksualne, którego należy udzielać roztropnie, uwzględniając poziom rozwoju osobowego dziecka (FC 37). Należy uczyć je szacunku do czystości, bo przez takie wychowanie uzyskuje się humanizację popędu, to znaczy coraz głębsze podporządkowanie kierownictwu miłości³.

Rodzina jest także uprzywilejowanym miejscem wychowania do miłości. Tutaj bowiem dziecko doświadcza pierwszych relacji międzyludzkich, gdzie głównymi wychowawcami są rodzice⁴. Wychowanie do miłości bliźniego jest szczególnie ważne obecnie, kiedy w społeczeństwie dostrzega się coraz wyraźniej objawy znieczulicy i egoizmu. Dlatego też obowiązkiem rodziców jest stopniowo uczyć je, zwłaszcza przykładem, troski o potrzeby bliźniego, tak materialne, jak i duchowe (DA 30). Chodzi o wykształcenie w dziecku postawy szczerzej troski i bezinteresownej służby wobec drugich, zwłaszcza najbiedniejszych i potrzebujących, która wyraża się m.in. w gościnności. W tym względzie wielką rolę odgrywa miłość ojcowska i macierzyńska, objawiająca się w czułości, stałości, dobroci, służbie, bezinteresowności i gotowości do poświęcenia. Dzięki takiej postawie rodziców dzieci uczą się nie tylko otwartości wobec innych, ale odkrywają sens ludzkiego życia i żywej wiary (KKK 2225).

W zakres zadań rodziców wchodzi także stworzenie takiej atmosfery w domu rodzinnym, która sprzyjałaby społecznemu rozwojowi dziecka (KKK 1657). Matka i ojciec powinni jak najwcześniej wprowadzać dziecko zarówno w społeczność ludzką, jak też społeczność Kościoła, ucząc solidarności i odpowiedzialności wspólnotowej. Mają to czynić przede wszystkim przez swój własny przykład. Ich wypełnione miłością odnośnienie się do dzieci i samych siebie posiada wielką wartość pedagogiczną w wychowaniu potomstwa do życia w każdej społeczności (FC 37).

Jednym z elementów wychowania dzieci do życia we wspólnocie ludzkiej i kościelnej jest budowanie komunii w rodzinie. Z kolei podstawowym czynnikiem w budowaniu komunii jest wymiana wychowawcza między rodzicami i dziećmi, w której każdy daje i otrzymuje (FC 21).

³ Por. J. Masalska, *Cnota czystości w „Familiaris consortio”*, Ateneum Kapłańskie 76 (1984) 449, s. 63.

⁴ Por. G. Malcher, *Wychowanie do miłości – rodzina szkołą miłości*, w: *Wychowanie w rodzinie chrześcijańskiej...*, dz. cyt., s. 306-308.

Wychowanie powinno też stwarzać dziecku możliwości odczytania drogi swego powołania. W tym dziele najczęściej mają do powiedzenia rodziny ożywione duchem wiary, nadziei i miłości (DFK 2). Rodzice mają służyć dziecku pomocą zarówno w wyborze drogi życiowej, jak i zawodowej, która realizowałaby w sposób odpowiedzialny, z poświęceniem oraz całkowicie (RH 21).

Mówiąc o powołaniu, dokumenty Kościoła traktują głównie o wyborze życia małżeńskiego, kapłańskiego, zakonnego, misyjnego i dziewictwa. W wychowaniu do małżeństwa rola rodziców sprowadza się przede wszystkim do udzielania roztropnych rad, by dzieci, po dojściu do wieku dojrzałego, mogły założyć własną rodzinę w pomyślnych dla siebie warunkach moralnych, społecznych i gospodarczych (KDK 52). Odnośnie do wyboru partnera wyklucza się tutaj jakikolwiek przymus ze strony rodziców.

Dużą uwagę powinni zwracać rodzice na pielęgnowanie w dziecku powołania do stanu duchownego. W tym względzie szczególnie ważna jest modlitwa rodziców, dobry przykład cnót rodzinnych oraz przyjęcie postawy pełnej szacunku (PDV 68).

3. INICJACJA CHRZEŚCIJAŃSKA W RODZINIE

Rodzice są zobowiązani do wprowadzenia swoich dzieci w tajemnice wiary. „Na mocy swojej godności i misji kapłańskiej, właściwej wszystkim ochrzczonym, rodzice chrześcijańscy mają szczególne zadanie wychowania dzieci do modlitwy, wprowadzenie ich w stopniowe odkrywanie Bożego misterium i nauczanie osobistej z Nim rozmowy[...]” (FC 60). Ważną rolę w tej misji odgrywa przykład osobisty i żywe świadectwo ojca i matki. Zadaniem rodziców zatem jest wprowadzenie dzieci w świat modlitwy, poczynając od najprostszycy aktów uwielbienia i dziękczynienia Bogu do osobowego z Nim spotkania. Wielką pomocą w wychowaniu dziecka do modlitwy jest rok liturgiczny i bogactwo form modlitewnych i nabożeństw: np. roraty, *Gorzkie żale* itp.

Ojciec Święty Jan Paweł II przywiązuje wielką wagę do modlitwy rodzinnej, mówiąc że „modlitwa stanowi istotną część życia chrześcijańskiego [...]; nie jest ona ucieczką od codziennych obowiązków, lecz dla rodziny chrześcijańskiej stanowi jeszcze większą zachętę do podejmowania i wypełniania wszystkich swoich odpowiedzialnych zadań” (FC 62).

Modlitwa w rodzinie może przybierać różne formy. Może to być modlitwa poranna, wieczorna, przed i po posiłku itp. Przez modlitwę dziecko uczy się wzywać Boga, który nas miłuje i strzeże; Jezusa, Syna Bożego, naszego Brata, który nas prowadzi do Ojca; Ducha Świętego, który zamieszkuje w naszych sercach (DCG 78).

W wychowaniu do życia modlitwy ważną rolę odgrywają rodzice, którzy wprowadzają dzieci w liturgię Kościoła. Liturgia jest szczytem, do którego zmierza działalność Kościoła, i jednocześnie jest źródłem, z którego wypływa cała jego moc.

Prace apostołskie to mają na celu, aby wszyscy, stawszy się dziećmi Bożymi, przez wiarę i chrzest schodzili się razem, wielbili Boga pośrodku Kościoła, uczestniczyli w ofierze i pożywali Wieczerzę Pańską (KL 10). Równocześnie liturgia pobudza wiernych, aby żyli w doskonałej jedności. Odnowienie zaś przymierza Boga z ludźmi w Eucharystii pociąga i zapala wiernych do gorętszej miłości Chrystusa (KL 10). Oznacza to, że z liturgii, a głównie z Eucharystii, jako ze źródła, spływa łaska i z największą skutecznością przez nią dokonuje się uświęcenie człowieka w Chrystusie i uwielbienie Boga, które jest celem wszystkich innych dzieł Kościoła (KL 10). Jednocześnie z osiągnięciem tej skuteczności, wierni mają przystępować do liturgii z należyтым usposobieniem duszy, myśli swoje uzgadniać ze słowami i tak współpracować z łaską niebieską, aby nie otrzymywali jej na darmo (KL 11). Zatem chrześcijanie podczas Eucharystii nie mogą być obecni jak obcy i milczący widzowie, ale winni uczestniczyć w niej świadomie, czynnie i owocnie (KL 11).

W życiu rodziny dzieci po raz pierwszy spotykają się z Kościołem. To spotkanie jest bardzo ważne, gdyż dzieci, w miarę wzrastania, powinny je przedłużać oraz pogłębiać i tak włączać się aktywnie w życie wspólnoty kościelnej. Warunkiem prawidłowego rozwoju w dzieciach zmysłu Kościoła jest wyrażona w życiu codziennym świadomość rodziców, że ich Kościół domowy partycypuje w misji Kościoła powszechnego.

ZAKOŃCZENIE

Przedstawione w artykule analizy, oparte przede wszystkim na wybranych dokumentach Magisterium Kościoła, nie wyczerpują bogatej problematyki katechetycznych funkcji rodziny. Pozwalają jednak stwierdzić, że rodzina jest fundamentalnym środowiskiem, w którym dziecko powinno otrzymywać nauczanie i wychowanie katechetyczne oraz być wprowadzane w życie wiary. Te trzy istotne zadania katechezy w rodzinie przenikają się wzajemnie i są trudne do rozdzielenia. Wzajemnie się one dopełniają oraz warunkują skuteczność katechezy rodzinnej.

Zusammenfassung

Die Familie ist die elementare Umgebung, in welcher das Kind die katechetische Lehre und Erziehung bekommen und in das Glaubensleben eingeführt werden soll. Ihr integrales Eintreten ist die Wirkungsbedingung einer Familienkatechese. Diese Eigenart der katechetischen Mission der Familie bestätigen die Äußerungen der Kirche.